

**TURİZM SEKTÖRÜ SPA ÇALIŞANLARINA YÖNELİK
ALGILANAN İŞ RİSKİ ÖLÇEĞİNİN TÜRKÇEYE UYARLANMASI:
GEÇERLİLİK VE GÜVENİLİRLİK ÇALIŞMASI**

Şebnem AKMAN BALTA¹ Hasan Uğur ÖNCEL² Mehmet Ziya FIRAT³ Ahmet TEKE⁴

ÖZ

Amaç: Araştırmanın amacı, 5 boyut ve 19 sorudan oluşan “Algılanan İş Riski Ölçeğinin” Türkçeye uyarlanmasıdır.

Gereç ve Yöntem: Ölçeğin uyarlanmasında dil geçerliliği, Yabancı Diller Bölümü’ndeki 5 akademisyen tarafından yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı Antalya, Bodrum ve İstanbul illerindeki 4 ve 5 yıldızlı otellerin SPA personelidir. Araştırma verilerini toplamak için anket tekniği kullanılmış ve geçerli 435 veri toplanmıştır. Bu kapsamda, ölçeğin uyarlanması için sırasıyla frekans, geçerlilik (keşfedici, doğrulayıcı, yakınsak ve ayrışma geçerliliği) ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır.

Bulgular: Keşfedici faktör analizi neticesinde; 5 boyut ve 19 sorudan oluşan algılanan iş riski ölçeği 4 ve 5 yıldızlı otellerdeki SPA çalışanları üzerinde toplam varyansın %62,62’sini açıklayan 3 boyut ve 14 sorudan oluştuğu tespit edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi neticesinde elde edilen model uyum indeksleri, modelin veri ile uyumunu doğrulamıştır. Ayrışma geçerliliği neticesinde, her bir değişkene ilişkin hesaplanan Ortalama Açıklanan Varyans değerlerinin kareköklerinin, o değişkenin diğer değişkenlerle olan korelasyon değerlerinden büyük olduğu tespit edilmiştir. Son olarak, ölçek boyutlarına ait Ortalama Açıklanan Varyans

¹ Sorumlu Yazar/Corresponding Author, İstanbul Gedik Üniversitesi, İş Sağlığı ve Güvenliği Bölümü, İstanbul, Türkiye, sebnem.balta@thesanitas.com, ORCID ID:0000-0001-6504-6323

² Dr. İstanbul Gedik Üniversitesi, İş Sağlığı ve Güvenliği Bölümü, İstanbul, Türkiye, ugur.oncel@gedik.edu.tr, ORCID ID:0000-0002-6900-1955

³ Prof.Dr. Akdeniz Üniversitesi, Zootekni Bölümü, İstanbul, Türkiye, mzfirat@akdeniz.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0091-4713

⁴Öğr.Gör., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Uçak Teknolojisi Bölümü, İstanbul, Türkiye, ahmet_gtr_44@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0689-4204

Makale Geliş Tarihi/Submission Date; 15.07.2021

Kabul Tarihi/ Accepted Date; 22.10.2021

Çalışma için İstanbul Gedik Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu’ndan izin (11.11.2020 Tarih ve 2020/07 Sayılı) alınmıştır.

değerlerinin 0,5'ten, Birleşik Güvenilirlik değerlerinin 0,7'den ve Cronbach alfa değerlerinin ise 0,7'den büyük olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç: Geçerlilik ve güvenilirlik analizleri neticesinde, Algılanan İş Riski Ölçeği Türkçe Formunun uygulandığı SPA personeli üzerinde geçerli ve güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Algılan İş Riski, İş Sağlığı ve Güvenliği, SPA, Otel, Turizm

TURKISH ADAPTATION OF THE SCALE OF PERCEIVED JOB RISK FOR SPA WORKERS IN THE TOURISM SECTOR: A VALIDITY AND RELIABILITY

ABSTRACT

Objective: The aim of this research is to adapt the "Perceived Job Risk Scale" consisting of 5 dimensions and 19 questions into Turkish.

Materials and Methods: Language validity in the scale adaptation was carried out by 5 academicians in the Department of Foreign Languages. The sample of the research is the SPA personnel of the 4 and 5 star hotels in the provinces of Antalya, Bodrum and Istanbul, which are affiliated to the Ministry of Culture and Tourism. Questionnaire technique was used to collect research data and 435 valid data were collected. In this context, frequency, validity (exploratory, confirmatory, convergent and discriminant validity) and reliability analyzes were performed, respectively, to adapt the scale.

Results: As a result of exploratory factor analysis; It has been determined that the perceived job risk scale, which consists of 5 dimensions and 19 questions, consists of 3 dimensions and 14 questions, which explains 62.62% of the total variance on SPA employees in 4 and 5 star hotels. The model fit indices obtained as a result of confirmatory factor analysis confirmed the fit of the model with the data. As a result of the discriminant validity, it was determined that the square roots of the calculated Average Variance Extracted values for each variable were larger than the correlation values of that variable with other variables. Finally, it was determined that the Average Variance Extracted values of the scale dimensions were greater than 0.5, the Composite Reliability values were greater than 0.7 and the Cronbach alpha values were greater than 0.7.

Conclusion: As a result of validity and reliability analyzes, it was concluded that the Perceived Job Risk Scale Turkish Form was valid and reliable on the SPA personnel to whom it was applied.

Keywords: Perceived Job Risk, Occupational Health and Safety, SPA, Hotel, Tourism

GİRİŞ

Emek-yoğun bir sektör olan turizmin bir parçası olarak SPA sektöründe çalışan iş görenlerin önemi, diğer sektörlerle göre daha büyüktür. Hizmet sektörü kapsamında, turizm endüstrisinin önemli bir kolu olan SPA merkezleri ülkelerin ekonomisinde ağırlığı hissedilmektedir. Turizm sektörü için son derece önemli bir yere sahip olan SPA'larda çalışan

personelin iş riski düzeylerinin tespit edilmesi, SPA merkezlerinin ve sektörün geleceği için büyük önem taşımaktadır. Basha ve Maiti (2013) “Algılanan iş riski, çalışanların görevlerini yerine getirirken karşılaştıkları tehlikeler olup çalışanların bu tehlikelere ilişkin algıları, tutumları, yargıları ve duygularını ifade eder” (s. 375) olarak belirtmektedir.

Türkiye Sosyal Güvenlik Kurumu’nun en son yayımladığı istatistik verilerine göre 2020 yılında Turizm sektöründe toplam 7.683 iş kazası kayıt altına alınmıştır (SGK, 2020). Buna göre, Turizm sektöründe her gün 21 kişiden fazla çalışan, iş kazası geçirmektedir. Bu sonuç, iş kazalarının hala yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. SPA işletmelerinin iş kazalarını minimuma indirmek için önlemler alınması, onların iş risklerini azaltma noktasında önemli ölçüde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Alanyazın incelendiğinde, Türkiye’de algılanan iş riskini ölçmeye yönelik SPA çalışanları üzerinde geliştirilen herhangi bir ölçeğe rastlanılmamıştır. Alan yazında bu ölçeği konu alan herhangi bir çalışmaya rastlanılmaması, konunun önemini daha net ortaya koymaktadır. Yapılan araştırmanın hem SPA'lardaki çalışanlar açısından hem de hizmet verilen misafirler açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Buradan hareketle yapılan bu çalışma, gelecekte SPA bölümleri üzerine yapılacak algılanan iş riski çalışmalarına katkı sağlayacak niteliktedir. Bu kapsamda araştırmanın temel amacı, Xie vd. (2020) tarafından geliştirilen 5 boyut ve 19 sorudan oluşan “Algılanan İş Riski Ölçeğinin” Turizm sektörü SPA çalışanları üzerinde Türkçeye uyarlanma çalışmasının yapılmasıdır.

1. MATERYAL VE YÖNTEMLER

Araştırmanın amacı, Xie vd. (2020) tarafından geliştirilen 5 boyut ve 19 sorudan oluşan “Algılanan İş Riski Ölçeğinin” Türkçeye uyarlanma çalışmasının yapılmasıdır. Ölçeğin orijinal hali, İngilizce olduğundan Yabancı Diller Bölümü’ndeki 5 akademisyen tarafından bu ölçek Türkçeye uyarlanmıştır. Daha sonra hakem heyet tarafından ölçeğin İngilizce ve Türkçe dil karşılaştırması yapılarak puanlama verilmiş ve ölçek son halini almıştır. Daha sonra soruların SPA personeli tarafından anlaşılabilirliğini test etmek için 50 çalışana pilot çalışma uygulanmış ve elde edilen veriler analize tabi tutulmuştur. Pilot analiz sonuçları ve katılımcılardan elde edilen geri dönüşlere göre ölçek son halini almıştır.

Araştırmanın evreni, Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı 4 ve 5 yıldızlı otellerde çalışan SPA personelidir. Örneklem ise Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı İstanbul, Antalya ve Bodrum illerindeki 4 ve 5 yıldızlı otellerin SPA personelidir. Örneklem olarak SPA personelinin seçilmesinin nedeni, bu alanda Türkiye’de hiçbir çalışmanın yapılmaması ve otellerin en önemli gelir kaynaklarından birinin SPA departmanı olmasıdır. Araştırma verilerinin toplanmasında zaman

ve maliyet açısından “Kolayda Örnekleme Tekniği” kullanılmıştır. Gürbüz ve Şahin’e göre (2018:132), kolayda örnekleme tekniğinde araştırmacı, ihtiyaç duyduğu örneklem büyüklüğüne ulaşıncaya kadar kolaylıkla ulaşabildiği deneklerden veri toplar.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü’nden alınan verilere göre 1005 tane 4 yıldızlı ve 807 tane ise 5 yıldızlı otel mevcuttur (KTB, 2020). SPA’larda ortalama 10 kişi çalışmaktadır. Evren büyüklük tablosuna göre 18120’lik bir evren için minimum 376 örnekleme ulaşmanın yeterli olacağı belirtilmektedir (Can, 2014:28). 4 ve 5 yıldızlı otellerden gerekli izinlerin alınmasıyla birlikte yaklaşık olarak 600 SPA personeli ile irtibata geçilmiş ve geçerli 435 adet veri toplanmıştır. 18 yaş altı katılımcılar araştırmaya dahil edilmemiştir. Bununla birlikte, 18 yaş üstü ve anketi doldurmaya gönüllü SPA’da görev alan her personel araştırmaya dahil edilmiştir.

Araştırma verilerinin toplanmasında anket tekniği kullanılmıştır. Bu çalışma için etik kurul izni, İstanbul Gedik Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu’nun 11.11.2020 tarihli ve 2020/07 numaralı kararı ile alınmıştır. Anketler, “Google Form” aracılığı ile dijital olarak toplanmıştır. Anket formu, bir ölçek ve demografik bilgi formu olmak üzere iki bölüm ve toplam 38 sorudan oluşmaktadır. Bu kapsamda;

•SPA personelinin iş riski algılarını ölçmek için Xie vd. (2020) tarafından geliştirilen ve Türk kültürüne uyarlanması araştırmacı tarafından yapılan 5 boyut (algılanan beşeri risk, algılanan ekipman riski, algılanan dış çevre riski, algılanan iç çevre riski ve algılanan yönetim riski) ve 19 sorudan oluşan “Algılanan İş Riski Ölçeği” kullanılmıştır. Algılanan beşeri risk boyutunun 1, 2, 3 ve 4’üncü soruları ile algılanan ekipman riski boyutuna ait 6, 7 ve 8’inci sorular ters kodlanmıştır.

•Katılımcıların demografik özelliklerini ölçmek için araştırmacı tarafından hazırlanan 19 sorudan oluşan “Demografik Bilgi Formu” kullanılmıştır.

Algılanan iş riski ölçeği 5’li Likert (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4= Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum) derecelendirmesi ile ölçülmüştür. Araştırma verileri Kasım 2020 ile Mayıs 2021 tarihleri arasında toplanmıştır. Veriler toplandıktan sonra gerekli analizlerin yapılması için SPSS 26 (Statistical Package for the Social Science) ve AMOS 22 (Analysis of Moment Structures) programlarına aktarılmıştır. Bu kapsamda algılanan iş riski ölçeği için sırasıyla frekans, geçerlilik (keşfedici, doğrulayıcı, yakınsak ve ayrışma geçerliliği) ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır.

2.BULGULAR

2.1. Demografik Bulgular

SPA personeline ilişkin demografik bulguları test etmek için frekans analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1: Katılımcılara İlişkin Demografik Bulgular

Değişken	Frekans	Yüzde	Değişken	Frekans	Yüzde
Yaş			Sektördeki Çalışma Süresi		
18-28	75	17,2	1 Yıldan Az	18	4,1
29-39	167	38,4	1-5 Yıl	84	19,3
40 ve Üzeri	193	44,4	6-10 Yıl	84	19,3
Toplam	435	100	10 Yıldan Fazla	249	57,2
Cinsiyet			Toplam	435	100
Kadın	254	58,4	Kurumdaki Çalışma Süresi		
Erkek	181	41,6	1 Yıldan Az	78	17,9
Toplam	435	100	1-5 Yıl	196	45,1
Medeni Durum			6-10 Yıl	51	11,7
Bekar	207	47,6	10 Yıldan Fazla	110	25,3
Evli	228	52,4	Toplam	435	100
Toplam	435	100	İş ile İlgili Eğitim Alma Durumu		
Eğitim Durumu			Evet	400	92,0
İlköğretim	51	11,7	Hayır	35	8,0
Lise	186	42,8	Toplam	435	100
Üniversite	172	39,5	İşinden Memnun Olma Durumu		
Lisansüstü	26	6,0	Evet	413	94,9
Toplam	435	100	Hayır	22	5,1
SPA’daki Görevi			Toplam	435	100
Müdür	178	40,9	Çalışma Şekli		
Resepsiyonist	46	10,6	Yarı Zamanlı	34	7,8
Terapist	159	36,6	Tam Zamanlı	401	92,2
Estetisyen	43	9,9	Toplam	435	100
SPA Temizlik Elemanı	9	2,1			
Toplam	435	100			

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılan SPA personelinin %44,4’ünün 40 yaş ve üzeri, %58,4’ünün kadın ve %52,4’ü ise evlidir. Sektörde çalışanların %42,8’i lise ve %39,5’i üniversite mezunudur. SPA personelinin %40,9’u müdür ve %25,3’ü sektörde 10 yıldan fazla çalışmaktadır. SPA personelinin %92’si işi ile ilgili kurum içi eğitim almış ve %94,9’unun işinden memnun olduğu tespit edilmiştir. Bu, SPA personelinin çalıştıkları kurumlardan memnun olduklarını ve işini sevdiklerini göstermektedir. SPA personelinin %92,2’si tam zamanlı olarak çalışmaktadır.

SPA personelinin iş sağlığı ve güvenliği görüşlerine yönelik bulguları test etmek için frekans analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2 incelendiğinde SPA personelinin; %6,2'sinin çalışma ortamından kaynaklı sağlık sorunu yaşadığı, %8,7'sinin en son çalıştığı yerde iş kazası geçirdiği ve %19,5'inin ise çalışma hayatında iş kazası geçirdiği görülmektedir. SPA personelinin %89'unun çalıştığı kurumda çalışan sağlığı ve güvenliği ile ilgili eğitimler aldıklarını ve bu eğitimlerin %72,9'unun iş güvenliği uzmanları tarafından verildiğini belirtmişlerdir. SPA personelinin %96,1'inin iş yerinde bulunan ekipmanların kullanımı ile ilgili eğitimler aldıklarını belirtmişlerdir. SPA personelinin %97'sinin otel içerisindeki bir SPA'da çalışmanın daha güvenli olduğunu belirtmiştir. SPA personelinin %91'inin Hizmet içi eğitimlerin iş verimliliğine olumlu yansıdığını belirtmişlerdir.

2.2. Faktör Analizleri

2.2.1. Keşfedici faktör analizleri

Keşfedici Faktör Analizi (KFA), çok sayıdaki değişkeni belirli sayıda gruplandırarak her grup içindeki değişkenleri maksimum, gruplar arası ilişkiyi minimum tutarak grupları yeni değişkenlere dönüştüren bir analiz türüdür (Karagöz, 2019:118). KFA'nın uygulanabilmesi için bir takım ön koşullar vardır. Bunlar (Gürbüz ve Şahin, 2018:319):

- Değişkenler, normal dağılım sergilemelidir.
- Değişkenler arasında doğrusal bir ilişki olmalıdır.
- Bir faktör altında en az 3 değişken olmalıdır.
- KFA uygulaması için örneklem hacmi büyüklüğü kabul edilebilir seviyede olmalıdır. Bu kapsamda, örneklem büyüklüğü madde sayısının 5 veya 10 katı kadar olmalıdır.
- Matristeki korelasyonlar, mümkün olduğunca yüksek olmalıdır.
- Bir örneklemden elde edilen değişkenlerin oluşturduğu veri yapısını test eden KMO katsayısının 0,60 ve üzeri olması, örneklemin faktör analizi için yeterli olduğunu gösterir.
- Korelasyon matrisinde yer alan değişkenler arası ilişkilerin faktör analizi yapacak ölçüde yeterli olup olmadığına ise Barlett küresel testi ile bakılır. Bu testin anlamlı bir sonuç vermesi için "p" değeri 0,05'ten küçük olmalıdır.

Tablo 2: SPA Çalışanlarının İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Bulguları

Değişken	Frekans	Yüzde
Çalışma ortamınızdan kaynaklı sağlık sorunu yaşıyor musunuz?		
Evet	27	6,2
Hayır	306	70,3
Kısmen	102	23,4
Toplam	435	100
Bu iş yerinde hiç iş kazası geçirdiniz mi?		
Evet	38	8,7
Hayır	397	91,3
Toplam	435	100
Çalışma hayatınız boyunca hiç iş kazasına uğradınız mı?		
Evet	85	19,5
Hayır	350	80,5
Toplam	435	100
İş yerinizde çalışan sağlığı ve güvenliği ile ilgili eğitimler yapılıyor mu?		
Evet	387	89,0
Hayır	48	11,0
Toplam	435	100
İş yerinizde çalışan sağlığı ve güvenliği ile ilgili eğitimler kim tarafından veriliyor?		
İş Güvenliği Uzmanı	317	72,9
İş Yeri Hekimi	25	5,7
SPA Departman Yöneticisi	45	10,3
Otel Departman Yöneticileri	9	2,1
Hiç Kimse Tarafından Eğitim Verilmiyor	39	9,0
Toplam	435	100
İş yerinde bulunan ekipmanların kullanımı ile ilgili eğitim aldınız mı?		
Evet	418	96,1
Hayır	17	3,9
Toplam	435	100
Personel olarak otel içerisinde bir SPA'da çalışmak mı daha güven verici yoksa dışarıda bağımsız bir günlük SPA'da mı çalışmak?		
Otel İçerisinde Bir SPA	422	97,0
Bağımsız Günlük SPA	13	3,0
Toplam	435	100
Turizm sektörü çalışanı olmak size iş hayatınızda süreklilik hissi veriyor mu?		
Evet	222	51,0
Hayır	213	49,0
Toplam	435	100
Hizmet içi eğitimler iş verimliliğinize olumlu yansıyor mu?		
Evet	396	91,0
Hayır	39	9,0
Toplam	435	100

Algılanan iş riski ölçeğinin faktör yapısını ortaya çıkarmak amacıyla KFA yapılmıştır. Devamında, algılanan iş riski ölçeğinin normallliğini test etmek için değişkenlere ait çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenmiştir. Gürbüz ve Şahin (2018:214), normal bir dağılımda çarpıklık ve basıklık katsayıları +1 ile -1 değerleri arasında yer alır. Bu kapsamda algılanan iş riski ölçeğinin çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenmiş ve ölçeğin normal dağılım sergilediği görülmüştür.

Araştırma için elde edilen 435 veri, örneklem büyüklüğünün kabul edilebilir seviyede olduğunu göstermiştir. Matristeki korelasyonlar incelenmiş ve değişkenler arası korelasyonların yeterince yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Örneklemden elde edilen değişkenlerin oluşturduğu veri yapısını test eden KMO katsayısının (0,841) 0,60'ın üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Son olarak, korelasyon matrisinde yer alan değişkenler arası ilişkilerin faktör analizi yapacak ölçüde yeterli olup olmadığını test eden Bartlett küresel testine ait “p” değerinin (0,000) 0,05'ten küçük olduğu tespit edilmiştir.

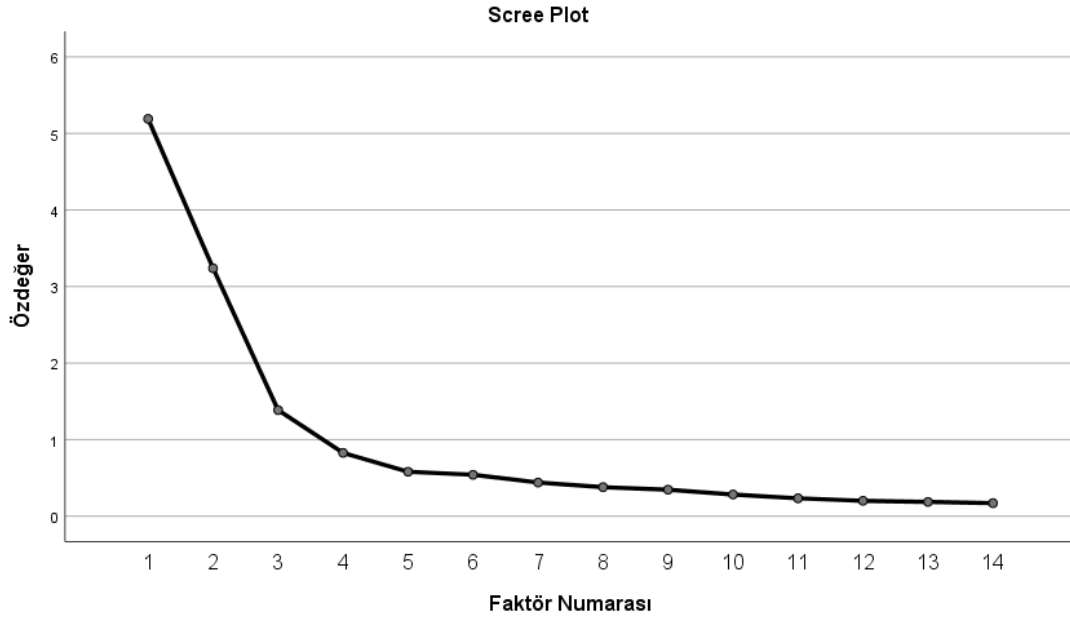
Algılanan iş riski ölçeğini faktörleştirmek için “Maksimum Olabilirlik Yöntemi” seçilmiştir. Değişkenler birbirleriyle ilişkili olduğundan “Direct Oblimin” tekniği uygulanmıştır. Uygulanan bu yöntem ile birlikte 5 boyut ve 19 sorudan oluşan algılanan iş riski ölçeği 4 ve 5 yıldızlı otellerdeki SPA çalışanları üzerinde toplam varyansın %62,62'sini açıklayan 3 boyut ve 14 sorudan oluşmuştur. Bu kapsamda sırasıyla; 1, 9, 10, 2 ve 8'inci sorular düşük faktör yük değerlerine sahip olduklarından testten çıkarılmış ve analiz tekrarlanmıştır. Algılanan iş riski ölçeği nihai KFA sonuçları Tablo 3'te, Scree Plot grafiği ise Şekil 1'de gösterilmektedir.

Algılanan iş riski ölçeğine ait Şekil 1'deki yamaç grafiği incelendiğinde, ölçeğin 3 boyuta ayrıldığı görülmektedir. Buna göre:

- 15, 16, 17, 18 ve 19'uncu sorular orijinalde de algılanan yönetim riskine ait algıları ifade ettiğinden bu boyut algılanan yönetim riski olarak isimlendirilmiştir. Buna göre 5 sorudan oluşan algılanan yönetim riski boyutu, toplam varyansın %34,46'sını açıklamaktadır.
- 3, 4, 5, 6 ve 7'inci sorular orijinalde de algılanan beşeri ve ekipman riskine ait algıları ifade ettiğinden bu boyut algılanan beşeri ve ekipman riski olarak isimlendirilmiştir. Buna göre 5 sorudan oluşan algılanan beşeri ve ekipman riski boyutu, toplam varyansın %20,49'unu açıklamaktadır.
- 11, 12, 13 ve 14'üncü sorular orijinalde de algılanan iç çevre riskine ait algıları ifade ettiğinden bu boyut algılanan iç çevre riski boyutu olarak isimlendirilmiştir. Buna göre 4 sorudan oluşan algılanan iç çevre riski boyutu, toplam varyansın %7,67'sini açıklamaktadır.

Tablo 3: Algılanan İş Riski Ölçeği KFA Sonuçları

Maddeler	Algılanan Yönetim Riski	Algılanan Beşeri ve Ekipman Riski	Algılanan İç Çevre Riski
SPA'nın bulunduğu otel, acil durum tatbikatlarına önem vermemektedir.	0,903		
SPA'nın bulunduğu otelin uygulanabilir acil durum planı bulunmamaktadır.	0,891		
SPA'nın bulunduğu otelin işle ilgili yaralanmaları önleme yeterlilikleri konusunda endişelerim var.	0,748		
SPA'nın bulunduğu otelin acil müdahale yetenekleri hakkında endişelerim var.	0,738		
SPA'nın bulunduğu otelde iş riskleri konusunda nadiren uyarı yapılır.	0,606		
Yıpranan SPA alanları kazara yaralanmama neden olabilir.		0,939	
Profesyonel güvenlik ekipmanlarının olmaması kazara yaralanmama neden olabilir.		0,841	
SPA alanlarının yetersizliği kazara yaralanmama neden olabilir.		0,768	
Misafirlerin uygunsuz davranışları bana zarar verebilir.		0,672	
Meslektaşlarımın uygunsuz davranışları bana zarar verebilir.		0,617	
SPA'daki çalışma şartları iyi değil.			0,936
SPA'daki hava kalitesi iyi değil.			0,732
SPA'daki çalışma ortamı çok depresif.			0,692
SPA'da birçok gizli risk vardır.			0,528
Özdeğer	4,83	2,87	1,07
Açıklanan Varyans (%)	34,46	20,49	7,67
Toplam Açıklanan Varyans (%)	62,62		
χ^2	3782,881		
<i>df</i>	3782,881		
KMO	0,841		
Bartlett's p	0,000		

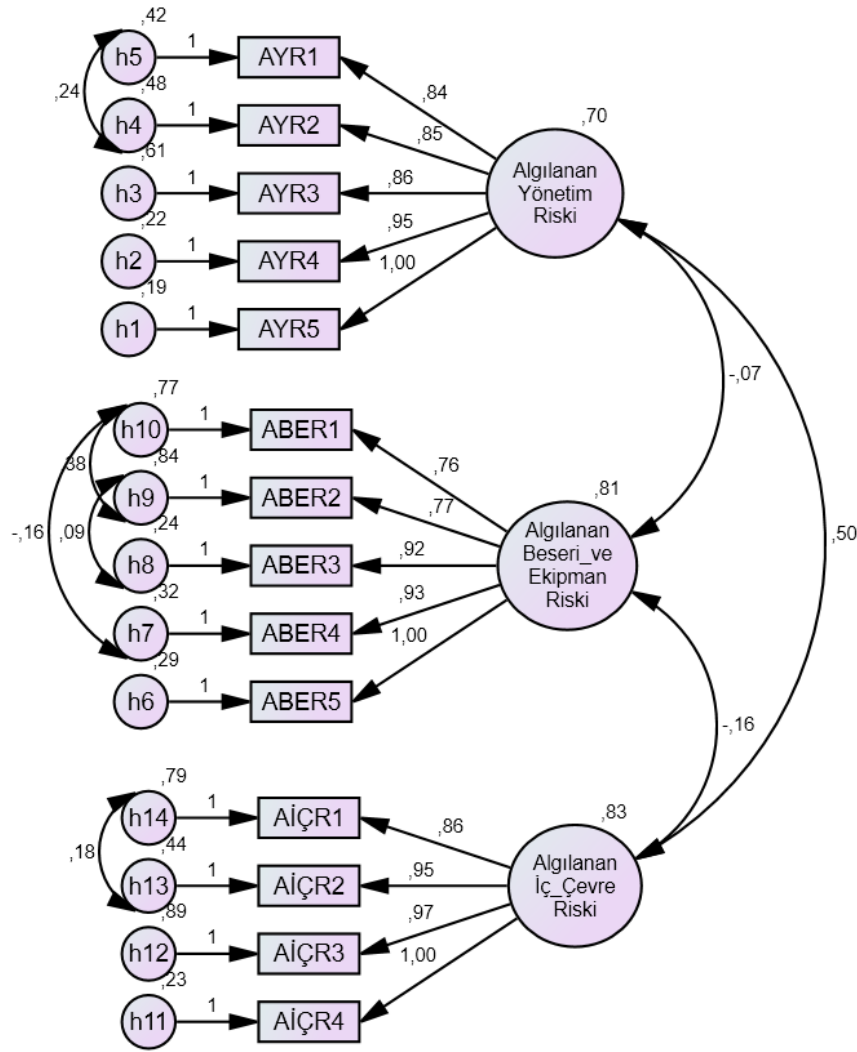

Şekil 1: Algılanan İş Riski Ölçeği Yamaç Grafiği

2.2.2. Doğrulayıcı faktör analizleri

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA), çok değişkenli istatistiksel analizleri tanımlamak amacıyla çok sayıda gözlenen veya ölçülen değişken tarafından temsil edilen gizli yapıları içerir. DFA, Keşfedici Faktör Analizi (KFA) ile belirlenen faktörlerin hipotez ile belirlenen faktör yapılarına uygunluğunu test etmek için uygulanır (Karagöz, 2019:123).

KFA neticesinde 3 boyut ve 14 sorudan oluşan algılanan iş riski ölçeğinin geçerliliğini test etmek için DFA yapılmıştır. Bu kapsamda, algılanan iş riski ölçeğinin uyum indeksleri incelenmiş ve modelin veri ile uyumunu doğrulamak amacıyla modifikasyon yoluna gidilmiştir. Hataları benzer olan algılanan iş riski ölçeğindeki 4-5, 8-9, 9-10, 7-10 ve 13-14'üncü sorular arasında kovaryans oluşturulmuştur. Bu sorular aynı boyut altında yer aldıklarından hataları benzerlik göstermiştir. Kovaryans oluşturulmasıyla birlikte elde edilen yeni uyum iyiliği indeksleri modelin veri ile uyumunu doğrulamıştır. Ölçeğe ait DFA diyagramı Şekil 2'de ve uyum iyiliği indeksleri Tablo 4'te gösterilmektedir.

Şekil 2: Algılanan İş Riski Ölçeği DFA Diyagramı

Tablo 4: Algılanan İş Riski Ölçeğine Ait Uyum İyiliği İndeksleri

Uyum İndeksi	χ^2/df	CFI	GFI	IFI	RMSEA
Kabul Edilebilir Değer	<5.0*	$\geq 0.9^{**}$	$\geq 0.9^{***}$	$\geq 0.9^{***}$	<0.08****
Gerçekleşen Değer	3.92	0.946	0.921	0.946	0.078

Notes: *Bentler and Bonett (1980) **Hu and Bentler (1999:27) ***Gürbüz ve Şahin (2018:345), ****Brown and Cudeck (1993)

Tablo 4'te yer alan ait uyum indeks değerleri, modelin veri ile doğrulandığını göstermektedir.

2.3. Ayrışma Geçerliliği

Ayrışma geçerliliğinden söz edebilmek için ölçekteki her bir değişkene ilişkin hesaplanan Ortalama Açıklanan Varyans (OAV) değerlerinin kareköklerinin, o değişkenin diğer değişkenlerle olan korelasyon değerlerinden büyük olması gerekir (Gefen vd., 2000:43). Tablo

5'te koyu renkle yazılan değerler, ilgili değişkenin OAV değerinin kareköküdür. Diğer değerler ise değişkenler arası korelasyon katsayılarıdır.

Tablo 5: Değişkenlere Ait OAV'nin Karekökü ve Faktör Korelasyon Katsayıları (Algılanan İş Riski)

Değişken	Algılanan Yönetim Riski	Algılanan Beşeri ve Ekipman Riski	Algılanan İç Çevre Riski
Algılanan Yönetim Riski	0,781		
Algılanan Beşeri ve Ekipman Riski	-0,085	0,761	
Algılanan İç Çevre Riski	0,543	-0,249	0,761

Tablo 5 incelendiğinde, her bir değişkene ilişkin hesaplanan OAV değerlerinin kareköklerinin, o değişkenin diğer değişkenlerle olan korelasyon değerlerinden büyük olduğu görülmektedir.

2.4. Yakınsak Geçerlilik ve Güvenilirlik

Yakınsak geçerlilik, ölçeğin aynı yapının diğer ölçümleri arasındaki olumlu ilişkiyi gösterir (Coşkun vd., 2019:147). Yakınsak geçerlilikten söz edebilmek için ölçekteki değişkenlere ilişkin tüm Birleşik Güvenilirlik (BG) değerlerinin 0,6'dan büyük ve OAV değerinin de 0,5'ten büyük olması gerekir (Bagozzi ve Yi, 1988:80).

Güvenilirlik katsayılarının hesaplanması için bazı yöntemler vardır. Bu araştırmada, güvenilirliğin belirlenmesi için maddelerin kendi aralarında birbirleriyle ne kadar ilişkili olduklarını belirlemeye çalışan iç tutarlılık yöntemi kullanılmıştır. İç tutarlılığın belirlenmesinde kullanılan bazı güvenilirlik katsayıları mevcuttur. Bu araştırmada iç tutarlılığı incelemek için Cronbach alfa (α) katsayısı kullanılmıştır. Cronbach alfa katsayısı, ölçüm araçlarında maddelerin birbirleriyle tutarlı ve ilişkili olup olmadığını belirlediği gibi aynı zamanda içsel tutarlılık hesaplamasında kullanılan en çok kullanılan en güçlü yöntem olarak karşımıza çıkar. Alpha katsayısının eşik değeri konusunda bilim adamları arasında farklı görüşler olmakla birlikte Nunnally, alfa katsayısının en az 0,70'den büyük olması gerektiğini savunmaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2018:158, Nunnally, 1978).

Tablo 6: Algılanan İş Riski Ölçeği Ait Standardize Edilmiş Faktör Yükleri, OAV, BG ve Cronbach Alfa Değerleri

<i>Değişken</i>	<i>Madde</i>	<i>Faktör Yükleri (DFA)</i>	<i>OAV</i>	<i>BG</i>	<i>Cronbach Alpha</i>	<i>Ort./ss.</i>
Algılanan Yönetim Riski	AYR1	0,738	0,61	0,86	0,89	1,98/0,81
	AYR2	0,714				
	AYR3	0,677				
	AYR4	0,864				
	AYR5	0,888				
Algılanan Beşeri ve Ekipman Riski	ABER1	0,613	0,58	0,87	0,87	2,08/0,86
	ABER2	0,602				
	ABER3	0,863				
	ABER4	0,828				
	ABER5	0,858				
Algılanan İç Çevre Riski	AİÇR1	0,661	0,58	0,85	0,85	2,47/0,95
	AİÇR2	0,792				
	AİÇR3	0,681				
	AİÇR4	0,885				

Tablo 6 incelendiğinde, tüm değişkenlere ait OAV değerlerinin 0,5'ten büyük, BG değerlerinin 0,7'den ve OAV'den büyük olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, tüm değişkenlere ait Cronbach alpha değerlerinin 0,7'den büyük olduğu görülmektedir. Son olarak, değişkenlere ait ortalama değerlerinin “Katılmıyorum” cevabına yakın olduğu görülmektedir. Elde edilen tüm sonuçlara göre algılanan iş riski ölçeğinin geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmıştır.

3. TARTIŞMA

Algılanan iş riski ölçeğinin faktör yapısını ortaya çıkarmak amacıyla Keşfedici Faktör Analizi (KFA) yapılmıştır. Bu bağlamda; algılanan yönetim riski, algılanan beşeri risk ve ekipman riski ve algılanan iç çevre riski olmak üzere 5 boyut ve 19 sorudan oluşan algılanan iş riski ölçeği 4 ve 5 yıldızlı otellerdeki SPA çalışanları üzerinde toplam varyansın %62,62'sini açıklayan 3 boyut (algılanan yönetim riski, algılanan beşeri ve ekipman riski ve algılanan iç çevre riski) ve 14 sorudan oluştuğu tespit edilmiştir. Xie vd. (2020), Çin'deki otel çalışanları üzerinde yapmış oldukları “Measuring hotel employee perceived job risk: Dimensions and scale development” isimli bir araştırmada, algılanan iş riski ölçeğinin 5 boyut ve 19 sorudan

oluştüğünü tespit etmiştir. Bu araştırmada yapılan analizler neticesinde ortaya çıkan boyut isimleri, Xie vd.'nin (2020) çalışmasındaki boyutlarla benzerlik göstermiştir.

Önceki çalışmalarda, algılanan işyeri riskleri kurumsal güvenlik ikliminin bir alt boyutu olarak ölçülmüştür (Zohar, 1980:100). Basha ve Maiti (2013) “Çalışanlar tarafından algılanan iş riski; genel risk, ölümcül risk, sağlık riski ve güvenlik algılamaları dahil olmak üzere dört düzeyde ölçülebilir” (s. 378) olarak belirtmektedir. Risk kaynağı (beşerî) risk sonuçlarından (çalışanların yaralanması) farklıdır. Önceki çalışmaların aksine (Zohar, 1980; Basha ve Maiti, 2013), bu çalışma, otelcilik sektöründe faaliyet gösteren SPA merkezlerinin algılanan iş riski ile ilgili olarak daha açık ve daha kapsayıcı boyutlar sunmaktadır.

Algılanan iş riski ölçeğinin geçerliliğini test etmek için yapılan analizlerde, model uyum indeksleri, OAV ve BG değerleri literatürde belirtilen limitler dahilinde olduğu tespit edilmiştir. Xie vd. (2020) çalışmasında da, bu değerlerin limit dahilinde olduğu tespit edilmiştir.

Algılanan iş riski ölçeği ve alt boyutları için güvenilirliği test etmek için Cronbach alfa katsayıları incelenmiştir. Analiz neticesinde, algılanan iş riski ölçeği ve alt boyutlarına ait Cronbach alfa katsayılarının 0,7'den yüksek olduğu tespit edilmiştir. Böylelikle ölçeğin güvenilir olduğu belirlenmiştir. Xie vd. (2020) çalışmasında da, Cronbach alfa katsayıları 0,7'den yüksek çıkmıştır.

Sınırlılıklar

TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı faaliyet gösteren 1005 tane 4 yıldızlı ve 807 tane ise 5 yıldızlı otel mevcuttur (KTB, 2020). Bu büyüklükteki bir evrenin tamamına ulaşmanın zor olması nedeni ile bu araştırma, Antalya, Bodrum ve İstanbul'da faaliyet gösteren 4 ve 5 yıldızlı otelin SPA çalışanları ile sınırlıdır. Bununla birlikte, çalışmanın Turizm sektöründeki diğer departmanlar üzerinde de uygulanması, gelecek araştırmalar için önem arz etmektedir.

SONUÇ

Bu araştırma; Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Antalya, Bodrum ve İstanbul illerindeki 4 ve 5 yıldızlı otellerin SPA personelinin bulunduğu 435 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacı, Xie vd. (2020) tarafından geliştirilen 5 boyut ve 19 sorudan oluşan “Algılanan İş Riski Ölçeğinin” Türkçeye uyarlanma çalışmasının yapılmasıdır. Keşfedici faktör analizine müteakip yapılan doğrulayıcı faktör analizi, ayrışma geçerliliği, yakınsak geçerlilik ve güvenilirlik analizleri neticesinde, Algılanan İş Riski Ölçeği Türkçe Formunun uygulandığı SPA personeli üzerinde geçerli ve güvenilir olduğu sonucuna

ulaşmıştır. Sonuç olarak, algılanan iş riski ölçeği Türkiye'deki SPA çalışanları üzerinde 3 boyut ve 14 sorudan oluştuğu tespit edilmiştir.

Alanyazın incelendiğinde, Türkiye'de algılanan iş riskini ölçmeye yönelik SPA çalışanları üzerinde geliştirilen herhangi bir ölçeğe rastlanılmamıştır. Alan yazında bu ölçeği konu alan herhangi bir çalışmaya rastlanılmaması, konunun önemini daha net ortaya koymaktadır. Algılanan iş riski ölçeğinin sağlık, havacılık, endüstri, inşaat ve tarım gibi sektörlerde görev alan çalışanlar üzerinde de uyarlanması, karşılaştırma yapma açısından önem arz etmektedir.

Yazar Katkıları

ŞAB, HUÖ, MZF, AT araştırma tasarımı; ŞAB, HUÖ, MZF, AT veri toplama; ŞAB, HUÖ, MZF, AT veri analizi; ŞAB, HUÖ, MZF, AT makale yazımına katkı sunmuştur.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını bildirmişlerdir.

Kaynakça

Bagozzi, R P, Yi, Y. (1988). On The Evaluation of Structural Equation Models. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 16 (1), 74-94.

Basha, S A, Maiti, J. (2013). Relationships of Demographic Factors, Job Risk Perception and Work Injury in a Steel Plant in India. *Safety Science*, 51 (1), 374-381.

Bentler, P M, Bonett, D G. (1980). Significance Tests and Goodness of Fit in the Analysis of Covariance Structures. *Psychological Bulletin*, 88 (3), 588-606.

Brown, M, Cudeck, R. (1993). Alternative Ways of Assessing Model Fit. In K. A. Bollen, & J. S. Long (Eds.), *Testing Structural Equation Models*. Newbury: Sage, 136-162.

Can, A. (2014). SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi. Pegem Akademi Yayıncılık. Ankara.

Coşkun, R, Altunışık, R, Yıldırım, E. (2019). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı. Sakarya Yayıncılık. Sakarya.

Gefen, D, Straub, D W, Boudreau, M C. (2000). Structural Equation Modeling and Regression: Guidelines for Research Practice. *Communications of the Association for Information Systems*, 4 (7), 1-70.

Ghahramani A, Abbasi A. (2016). Assessment of the Relationship Between Occupational Accident Experience and Personal and Job Factors in Tar Paper Manufacturing Companies. *Iran Occup Health*, 12 (6), 48-57.

- Gürbüz, S, Şahin, F. (2018). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayınları. Ankara.
- Hu, L, Bentler, P M. (1999). Cut off Criteria for Fit Indexes in Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives. Structural Equation Modeling, 6 (1), 1-55.
- International Labour Organization (ILO). World Statistic. The Enormous Burden of Poor Working Conditions. https://www.ilo.org/moscow/areas-of-work/occupational-safety-and-health/WCMS_249278/lang--en/index.htm, 27.06.2021.
- Karagöz, Y. (2019). SPSS AMOS META Uygulamalı Nitel-Nicel-Karma Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği. Nobel Akademik Yayınları. Ankara.
- King, R. (2019). What is Human Risk. <https://www.linkedin.com/pulse/what-human-risk-rachel-king>, 06.10.2021.
- Nunnally, J C. (1978). Psychometric Theory. McGraw-Hill (PewInternet). New York.
- Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK). İş Kazaları İstatistikleri. İstatistik (Yeni). http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari, 06.10.2021.
- Stikova, E, Milevska-Kostova N, Bulat P, Donev D. (2010). Workplace Risk Assessment (WRA), Editor Zaletel Kragelj L, Bozиков J. Methods and Tools in Public Health. Hans Jacobs Publishing Company. Üsküp. ss: 583-606.
- T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB) (2020). Turizm Yatırım ve İşletme (Bakanlık) Belgeli Tesis İstatistikleri. Tesis İstatistikleri. yigm.ktb.gov.tr, 10.10.2020.
- Xie, C, Zhang, J, Chen, Y, Morrison, A, Lin, Z. (2020). Measuring Hotel Employee Perceived Job Risk: Dimensions And Scale Development. International Journal of Contemporary Hospitality Management, 32 (2), 730-748.
- Zohar, D. (1980). Safety Climate in Industrial Organizations: Theoretical and Applied Implications. The Journal of Applied Psychology, 65 (1), 96-102.